

บทที่ 5

บทสรุป

ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะทหารทำการรัฐประหารในวันที่ 16 กันยายน 2500 จอมพลสฤษดิ์ได้ตั้งพรรคชาติสังคมนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ให้มีเสถียรภาพ นโยบายพรรคชาติสังคมนี้อาจเป็นพื้นฐานนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเวลาต่อมา

นโยบายพรรคชาติสังคมนำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ชาตินิยมและสังคมนิยม ชาตินิยมหมายถึง การยกย่องเทิดทูนลักษณะและสถาบันสำคัญของชาติไทย เช่น การรักษาเอกราช การยึดถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของชาติ สังคมนิยมหมายถึง แนวดำเนินการบริหารประเทศของรัฐบาลที่จะใช้อำนาจควบคุมในค้ำเศรษฐกิจ เพื่อให้เศรษฐกิจของชาติดำเนินไปในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ทั้งบุคคลและส่วนรวม โดยให้มีการกระจายรายได้และแบ่งปันรายได้ทั้งหลายไปสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ต่อมาเมื่อพลโทถนอม กิตติขจร เข้าบริหารประเทศ รัฐบาลต้องประสบปัญหาในการบริหารประเทศเรื่อยมา ในทางการเมืองอันเนื่องมาจากปัญหาความแตกแยกของสมาชิกพรรควมรัฐบาล คือพรรคสหภูมิและอดีตสมาชิกพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งแย่งชิงและหวังผลประโยชน์ทางการเมือง การฉ้อราษฎร์บังหลวงของบุคคลในคณะรัฐบาล การเคลื่อนไหวเข้ามาใช้อำนาจทางการเมืองของกลุ่มจอมพล ป. พิบูลสงคราม และปัญหาในทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหางบประมาณไม่ลงตัวทำให้รัฐบาลต้องตัดทอนรายจ่าย เช่น เงินช่วยเหลือให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนำไปบำรุงจังหวัดของตน และการเพิ่มภาษีต่าง ๆ ทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น ประชาชนได้รับความเดือดร้อน

การแก้ไขมีตัวอย่างหนึ่งของรัฐบาลก็คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อรักษาสุขภาพและขอความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากรัฐบาลอเมริกัน การเดินทางไปสหรัฐอเมริกาของจอมพลสฤษดิ์ในครั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ได้ก่อรูปแบบความคิดทางเศรษฐกิจและทางการเมือง ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยในเวลาต่อมา กล่าวคือ ในการเจรจาขอความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจนั้น ผู้นำระดับสูงของอเมริกันได้นแนะนำให้รัฐบาลไทยแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจด้วยการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม คำแนะนำดังกล่าวมีผลต่อความคิดของจอมพลสฤษดิ์ เพราะต่อมาจอมพลสฤษดิ์ได้โทรเลขถึงพลโทถนอมให้ส่งพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 เพื่อศึกษาวิธีการส่งเสริมการลงทุนของเอกชนต่างประเทศ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนนโยบายของพรรคชาติสังคมจากสังคมนิยมมาเป็นโซเซียล เวลเฟร์ "social welfare" ซึ่งเป็นนโยบายพื้นฐานอย่างหนึ่งของรัฐบาลอเมริกัน นอกจากนี้ ในขณะที่จอมพลสฤษดิ์อยู่ในสหรัฐอเมริกา กรมข่าวทหารบกได้รายงานความเคลื่อนไหวทางการเมืองตลอดจนปัญหาที่รัฐบาลพลโทถนอมต้องประสบในทางการเมืองระบบรัฐสภา ความไม่มีเสถียรภาพของรัฐบาลทำให้จอมพลสฤษดิ์เปรียบเทียบการเมืองระบบรัฐสภาของไทยกับระบบประธานาธิบดีของอเมริกัน และพบแนวทางแก้ไขที่จะทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพคือ การแบ่งแยกอำนาจบริหารออกจากอำนาจนิติบัญญัติและแนวทางแก้ไขปัญหาทางการเมืองของนายพลเคอโกลล์ที่ขออำนาจจากสภาชั่วคราวเพื่อบริหารประเทศอย่างเด็ดขาด ซึ่งคณะทหารได้รายงานเสนอให้จอมพลสฤษดิ์ พิจารณาเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองของไทย แนวทางแก้ไขปัญหาทางการเมือง 2 แนวทางนี้ มีผลต่อรูปแบบความคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ดังจะเห็นได้จากหลังการระงับมติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลสำเร็จ จอมพลสฤษดิ์ เสนอความคิดให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ ให้กำหนดวาระของรัฐบาลแน่นอน ไม่ผูกพันกับคะแนนเสียงสนับสนุนจากฝ่ายนิติบัญญัติ ความคิดดังกล่าวทำให้สถานการณ์ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์เลวร้ายลง เพราะสื่อสารมวลชนไม่เห็นด้วย ประกอบกับมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มจอมพล ป. จอมพลสฤษดิ์ จึงทำการปฏิวัติในที่สุด

เมื่อพิจารณาแผนการปฏิวัติหรือการสร้างชาติของคณะปฏิวัติ ประกอบด้วย 3 แผนการ คือ แผนการเมือง แผนการเศรษฐกิจ และแผนการศึกษา ซึ่งจะทอง

ดำเนินการให้สอดคล้องโดยดำเนินนโยบายให้ฝ่ายบริหารมีฐานะมั่นคง เข้มแข็ง และมีอำนาจเป็นพื้นฐาน คณะปฏิวัติได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมและยุบสภาผู้แทนราษฎร สร้างรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร กำหนดให้มีสภาเดียวคือ สภาว่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เหมือนสภาผู้แทนราษฎร ไม่มีอำนาจควบคุมการบริหารราชการของรัฐบาล (ฝ่ายบริหาร) กำหนดมาตรา 17 ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรี ดำเนินการและสั่งการตามเห็นชอบในกรณีที่มีการกระทำอันเป็นการคุกคามต่อราชบัลลังก์และราชอาณาจักร ในทางเศรษฐกิจได้ให้เอกชนเข้ามาดำเนินการทางค้าขนธุรกิจและการลงทุน ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจนี้รัฐบาลได้ตั้งสภาการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยวางแผนการศึกษาซึ่งจะต้องให้สอดคล้องกับนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจ นโยบายปฏิวัติหรือการสร้างชาตินี้ ก็คือ การนำแนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับแนวคิด "ปฏิวัติ" ของหลวงวิจิตรวาทการมาผสมผสานกันในการวางแผนที่กรุงลอนดอนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม แผนการเมืองของนโยบายคณะปฏิวัติดังกล่าวเป็นการยุติความสัมพันธ์ทางการเมืองในระบบรัฐสภาที่เคยมีมา ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรม รวมทั้งเป็นการดำเนินการให้ประชาชนภายในชาติร่วมกันพัฒนาประเทศชาติ คณะปฏิวัติจึงได้ปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ของชาติ ซึ่งแต่เดิมประกอบด้วยชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ มาเป็น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้น การดำเนินนโยบายของคณะปฏิวัตินอกจากจะดำเนินการวางแผนการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาแล้ว ยังได้ดำเนินการสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ และพุทธศาสนาควบคู่กันไป

ตามแผนการของคณะปฏิวัติ การศึกษาของชาติจึงเป็นทั้งแผนการและกลไกที่จะทำให้การปฏิวัติหรือการสร้างชาติบรรลุเป้าหมาย คณะปฏิวัติจึงตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อวางแผนการศึกษาและโครงการการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการเมืองและแผนการเศรษฐกิจ จึงเป็นครั้งแรกที่การศึกษาของชาติได้ดำเนินไปอย่างมี "ระบบ" คือสอดคล้องกับการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และนับว่าเป็นครั้งแรกในส่วนของการศึกษาเองที่ได้มีการวางแผน โครงการ ตลอดจนหลักสูตร

ประกาศใช้ในวันเดียวกัน การดำเนินการจัดการศึกษาของชาติตามแนวทางดังกล่าว เป็นการวางพื้นฐานในการพัฒนาการศึกษาที่ได้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในการวางแผนและโครงการศึกษานั้น รัฐได้กำหนดให้การศึกษาในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีจุดเน้นในการสนับสนุนการเมือง คือการสร้างเอกภาพ และความมั่นคงของชาติ เมื่อพิจารณาหลักสูตรสังคมศึกษาซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมาย ในการสร้างพลเมืองดี จะพบว่าหลักสูตรดังกล่าวได้กำหนดจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจนในเรื่อง การสร้างเอกภาพและความมั่นคงของชาติ ทั้งยังเป็นจุดมุ่งหมายที่เพิ่มเติมขึ้นจากหลักสูตร เดิม แสดงให้เห็นว่า รัฐได้กำหนดให้หลักสูตรสังคมศึกษากล่อมเกล่าพลเมืองให้มีความรู้ ความเข้าใจอันจะก่อให้เกิดเอกภาพและความมั่นคงของชาติตามแนวนโยบายของรัฐบาล

หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหา ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับสังคม ปลุกฝังความรู้ความเข้าใจอันจะให้บรรลุจุดมุ่งหมายเอกภาพและความ มั่นคงของชาติ แบบเรียนซึ่งเป็นสื่อสำคัญของหลักสูตรจึงมีลักษณะข้างต้น กล่าวคือ แบบเรียนอธิบายความหมายของคำว่า ชาติ หมายถึง คนซึ่งมีหลักแหล่ง ถิ่นฐานอยู่ใน แผ่นดินใดแผ่นดินหนึ่งเป็นประจำช้านานแล้ว มีความสนใจและมีส่วนได้ส่วนเสียใน เรื่องความเจริญและความเสื่อมโทรมส่วนรวมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีประมุขร่วมกัน และมีระเบียบการปกครองเป็นของตนเอง เพื่อให้นักเรียนมีความคิดว่า คนไทยใน ประเทศไทยทั้งหมดเป็น "ชาติ" เคียงกันโดยไม่หลงผิดหรือยึดถือเรื่องเชื้อชาติ การ ปลุกฝังให้คนในชาติมีความรักชาติ มีความภาคภูมิใจในชาติไทย มีความผูกพันว่าเป็น พวกเดียวกัน โดยชี้ให้เห็นการอพยพของคนไทยจากตอนใต้ของจีนมาตั้งหลักแหล่งอยู่ ในดินแดนประเทศไทย ได้ทำสงครามเพื่อเอกราชและอิสรภาพของชาติ มีความกล้าหาญ เสียสละ และสมัครสมานสามัคคี จนก่อสร้างชาติไทยให้เป็นปึกแผ่น สร้างสรรความ เจริญให้แก่ชาติในค่านต่าง ๆ จนเป็นชาติอารยะที่ทั่วโลกรู้จักและยอมรับ การปลุกฝัง ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติในค่านภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม คนตรี และนาฏศิลป์ โดยเฉพาะความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การปลุกฝังความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของชาติในปัจจุบันว่า ประกอบด้วย สถาบันสำคัญ 4 สถาบัน คือ

1. การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติ โดยอธิบายให้เห็นความสำคัญของพระมหากษัตริย์ที่ทรงกอบกู้เอกราช สร้างความเจริญให้แก่ประเทศไทย ทรงเป็นพระประมุข เป็นศูนย์รวม และเป็นสัญลักษณ์ของชาติตลอดมา คนไทยจึงต้องจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

2. การมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นศาสนาที่สอนให้คนรักสงบ ไม่รุกราน ไม่เบียดเบียนและกีดกันข่มเหงศาสนาอื่น ๆ เราจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและเทิดทูนให้สมกับเป็นสถาบันของชาติ

3. การมีระบบการปกครองตามแบบประชาธิปไตย เพราะเป็นการปกครองที่สอดคล้องกับชาติไทยที่รักอิสรภาพ รักความเป็นไทย เป็นหน้าที่ของคนไทยต้องช่วยกันชำระรักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้

4. การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีแผน เพื่อจะมีความมั่นใจว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประสบความสำเร็จ มีความเจริญขึ้นโดยรวดเร็วที่สุด เป็นหน้าที่ของพลเมืองชาวไทยต้องสนับสนุนแผนการพัฒนาดังกล่าวเต็มที่ โดยถือหลัก "ออกออมและทำงาน" นอกจากนี้ยังชี้แจงถึงความจำเป็นที่จะต้องเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อป้องกันและต่อสู้กับการรุกรานของคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะการเป็นพันธมิตรกับประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งนอกจากจะช่วยป้องกันการรุกรานดังกล่าวแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกายังให้ความช่วยเหลือต่อประเทศไทยในทุก ๆ ด้าน

การกล่อมเกลายปลุกฝังความรู้ความเข้าใจดังกล่าวเป็นการสนับสนุนนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยตรง รัฐได้กล่อมเกลายให้นักเรียนตระหนักว่าในฐานะที่ตนเป็นพลเมืองของชาติ จึงต้องมีหน้าที่ทะนุบำรุงรักษาและพัฒนาประเทศให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงก้าวหน้า โดยปฏิบัติตนตามกรอบแห่งวัฒนธรรมและสถาบันของชาติที่รัฐได้เลือกสรรและจัดเป็นระบบ กล่าวคือ การอธิบายให้เข้าใจว่า คนไทยมีลักษณะประจำชาติหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน อันได้แก่ ภาษา วรรณกรรม คนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรม ในด้านต่าง ๆ การเคารพเชื่อฟังบิดามารดา และผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะการยึดมั่นและจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการปลุกฝัง กล่อมเกลายให้ชำระไว้ซึ่งคุณลักษณะประจำชาติไทย ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นแนวนโยบายชาตินิยมที่ให้คนไทยยึดมั่นในวัฒนธรรมประจำชาติ และมีศูนย์รวมทางค่าน

จิตใจอยู่ที่พุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ และชาติไทยกำลังจะพัฒนาก้าวหน้าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีแผน ดังนั้นทุกคนในฐานะที่เป็นพลเมืองของชาติ มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันจึงต้องสนับสนุนแผนการของรัฐด้วยการทำงาน ปฏิบัติหน้าที่ รับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนด้วยความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ และเห็นประโยชน์ส่วนรวมของชาติเป็นสำคัญ เมื่อทำงานและมีรายได้แล้วก็ต้องรู้จักใช้จ่ายเงินที่ตนและครอบครัวหามาได้อย่างระมัดระวังและมีแบบแผนถูกต้องซัดเจน เพื่อจะได้มีเงินออมเก็บสะสมอันจะเป็นผลดีต่อตนเอง ครอบครัว และการพัฒนาประเทศชาติต่อไป การอธิบายดังกล่าวนี้ยังเป็นการสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงทางการเมืองให้แก่จอมพลสฤษดิ์ ๓๓ ธันวาคม ค่ายการอธิบายว่าการดำเนินนโยบายสร้างชาติให้ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนทั้งชาติ และการมีรัฐบาลที่เข้มแข็ง และการเมืองการปกครองในเวลาปัจจุบันก็ดำเนินตามรูปแบบประชาธิปไตย คือ มีรัฐธรรมนูญ การปกครองราชาอาณาจักรเป็นหลักในการเมืองการปกครอง มีสภาาร่างรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์จึงเป็นรัฐบาลของประชาชน ทำการบริหารประเทศเพื่อผลประโยชน์และความก้าวหน้าอยู่ดีกินดีของประชาชนและประเทศชาติ

แนวนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ ธันวาคม จึงสะท้อนให้เห็นระบบรัฐ-ชาติไทยสมัย "ใหม่" ซึ่งประกอบด้วยพลเมืองที่เป็นชนชาติไทยเป็นส่วนใหญ่ และชนชาติอื่นอาศัยอยู่ร่วมกันบนดินแดนดินประเทศไทย มีความสำนึกในความเป็นชาติไทย ยึดมั่นในอุดมการณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภายใต้การบริหารของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ ธันวาคม ที่มีความเข้มแข็งและมีอำนาจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมอย่างมีแผนตามแนวเสรีนิยม

เมื่อพิจารณาถึงผลการกล่อมเกล้าทางการเมืองโดยใช้แบบเรียนสังคมศึกษา เป็นสื่อว่า ผู้ที่ได้รับการปลูกฝังจะเข้าใจอย่างไร และเมื่อได้รับการปลูกฝังแล้วจะมีผลประการใดนั้นได้กล่าวไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่า ประเด็นดังกล่าวไม่ได้ขึ้นอยู่กับขอบเขตของการวิจัยในชั้นนี้ แต่เมื่อพิจารณาจากสภาพโดยทั่วไปของสังคมไทย ซึ่งยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นอุดมการณ์ของชาตินี้ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ ธันวาคม เป็นผู้ปรับเปลี่ยนและปลูกฝังจนมั่นคง หรือเหตุการณ์ในวันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ที่นิสิต นักศึกษา ประชาชน พากันต่อต้านรัฐบาลจอมพลถนอม

ผู้สืบทอด "ระบบจอมพลสฤษดิ์" และนิสิต นักศึกษา ซึ่งเป็นแกนนำก็เป็น "ผลผลิต" จากระบบการศึกษาในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ ๓๓ ๓๓ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ จะศึกษาต่อไปว่า ในหลักสูตรอุดมศึกษาของรัฐนั้นได้บรรจุเนื้อหาเพื่อกล่อมเกลாத่าง การเมืองให้แก่เยาวชนของชาติอย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งกับนโยบายของรัฐ หรือไม่ หรือแม้แต่ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เอง แม้จะสืบทอดระบบ การเมืองของจอมพลสฤษดิ์ แต่สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเปลี่ยนแปลง ไป รูปแบบการอธิบายระบบแห่งความสัมพันธ์ของคนในชาติจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง ไปด้วย โดยเฉพาะในเรื่องการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้มีการอธิบาย และชี้แนะให้เป็นหน้าที่ที่ทุกคน "รอ" นั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการอธิบายหรือไม่ เพียงใด เพราะการศึกษาในส่วนดังกล่าว กล่าวได้ว่า ค่าเงินและสืบเนื่องไปจาก การจัดการศึกษาสมัยจอมพลสฤษดิ์ ๓๓ ๓๓ ๓๓ ดังนั้นการศึกษาถึงกระบวนการ กล่อมเกลาท่างสังคมการเมืองในสองยุคดังกล่าวนี้ จึงอาจจะเป็นประโยชน์ในค่าน ของการสานต่อและขยายความรู้ ความเข้าใจ ในทิศทางของกระบวนการกล่อมเกลา ท่างสังคมการเมืองของชาติไทยสมัยใหม่ โดยใช้ระบบการศึกษาเป็นสื่อให้กว้างขวาง และลึกซึ้งยิ่งขึ้น